İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ
TÜRKİYE'DE BİLİM FELSEFESİ LİTERATÜRÜNDE
YENİ BİR DÖNEMİN BAŞLANGICI:
ÇAĞDAŞ BİLİM FELSEFESİ SERİSİ **13**

BİLİŞSEL BİLİM FELSEFESİYLE TANIŞMAK: SUNUŞ
YUNUS ŞAHİN 17

BİLİŞSEL BİLİMİN İŞLEMLEMESEL TEMELLERİ
ONGUN KILIÇ, YUNUS ŞAHİN 49

BİR SEARLE PERSPEKTİFİ:
MAKİNELERDE YÖNELİMSELLİK VAR MIDIR?
MELANİ KUMRUYAN ADAŞ 97

NE SOYUT TEMSİLLER NE TEMSİLSİZ ZİHİN:
ÜÇÜNCÜ ALTERNATİF TEMSİLSEL BEDENLENME
ALPER KUMCU 127

TEMSİLSELCİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK:
BİLİŞSEL BİLİMDE DİNAMİK SİSTEMLER TEORİSİ
KARDELEN KÜÇÜK 187

JAMES J. GIBSON VE EKOLOJİK PSİKOLOJİ
DİDEM KADIHASANOĞLU 231

BİLİŞSEL BİLİME ENAKTİVİST MÜDAHALE: KARMAŞIK DİNAMİK SİSTEM OLARAK BİLİŞ VE YAŞAM–ZİHİN SÜREKLİLİĞİ
AYŞE USLU.....265

ETKİLEŞİMCİLİK: TEMSİLLER HAREKETİN BİR HALİ MİDİR?
H. OĞUZ ERDİN.....333

4E VE İLİŞKİLİ BİLİŞSEL YAKLAŞIMLAR
YAVUZ BAŞOĞLU.....395

BİLİŞSEL BİLİMDE KRİZ: METOT VE TEORİ TARTIŞMALARI
HAMİT BAŞGÖL.....425

FELSEFİ İDDİALAR VE AMPİRİK KISITLAR: 2026'DA BİLİM FELSEFESİ, ZİHİN FELSEFESİ VE ETİKTE BİLİŞSEL BİLİMİN ROLÜ
SERDAL TÜMKAYA, YUNUS ŞAHİN.....499

SÖZLÜK **527**
DİZİN..... **543**

ÖNSÖZ

TÜRKİYE'DE BİLİM FELSEFESİ LİTERATÜRÜNDE YENİ BİR DÖNEMİN BAŞLANGICI: ÇAĞDAŞ BİLİM FELSEFESİ SERİSİ

Çağdaş Bilim Felsefesi Serisi, uluslararası literatürde yer alan çağdaş bilim felsefesi çalışmalarını Türkçeye kazandırmak ve bilim felsefesinin farklı alt disiplinlerinde yürütülen güncel tartışmaları görünür hâle getirmek amacıyla 2024 yılında planlanmış kapsamlı bir yayın projesidir. Serinin ortaya çıkışındaki temel motivasyonlardan biri, ülkemizde bilim felsefesi çalışmalarının büyük ölçüde düşünce tarihi ve klasik metin incelemeleri etrafında şekillenmesine karşın, çağdaş analitik bilim felsefesi literatürünün ve problem merkezli araştırma geleneğinin Türkçe akademik üretimde yeterince temsil edilememesidir. Kuşkusuz felsefe tarihi alanındaki güçlü birikimimiz, disiplinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Bununla birlikte bilim felsefesinin yaşayan ve sürekli gelişen bir araştırma alanı olarak güçlenebilmesi, çağdaş teorik tartışmaların, yeni metodolojik yaklaşımların ve disiplinlerarası araştırmaların da Türkçe literatürde daha güçlü biçimde yer bulmasını gerekli kılmaktadır.

Bu doğrultuda seri, çağdaş bilim felsefesinin farklı alt alanlarını sistematik bir bütünlük içerisinde ele almayı hedeflemektedir. Her bir kitap, belirli bir problem alanına odaklanırken aynı zamanda bilim felsefesinin disiplinler arası yapısını görünür kılacak biçimde tasarlanmıştır. Böylece

uluslararası literatürde öne çıkan tartışmaların Türkçe akademik literatüre kazandırılması, alanın kavramsal zenginliğinin genişletilmesi ve yeni araştırmalar için sağlam bir kuramsal zemin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Ülkemizde eğitim dili İngilizce olan üniversitelerde çağdaş bilim felsefesi literatürü yakından takip edilmekte ve uluslararası düzeyde nitelikli çalışmalar üretilmektedir. Bununla birlikte bu üretimin büyük ölçüde İngilizce yürütülmesi, söz konusu akademik birikimin Türkçe literatüre ve daha geniş akademik çevrelere yansımasını sınırlamaktadır. Bu nedenle serinin temel hedeflerinden biri, dil bariyerini aşarak çağdaş bilim felsefesi tartışmalarını Türkçe literatürde erişilebilir, sürdürülebilir ve üretken bir zemine taşımaktır.

Seri editörleri olarak bu ihtiyacı yürüttüğümüz akademik çalışmalar sırasında doğrudan deneyimledik. Söz konusu farkındalık yalnızca araştırmalarımıza değil, aramızdaki akademik tartışmalara da düzenli biçimde yansıdı. Bu süreçte çeşitli çeviri projeleri gerçekleştirdik; ancak zamanla alanın ihtiyaçlarının çeviri eserlerle sınırlı biçimde karşılanamayacağı daha açık hâle geldi. Çeviri çalışmaların akademik değeri tartışmasız olmakla birlikte, doğrudan Türkçe kaleme alınmış, özgün ve sistematik eserlerin üretilmesinin zorunlu olduğu yönünde ortak bir kanaat oluştu. Bu değerlendirme, bizi daha kapsamlı ve uzun soluklu bir projeyi hayata geçirmeye yönlendirdi.

Serinin planlama ve hazırlık süreci, kapsamı itibarıyla önemli ölçüde dayanışma ve akademik iş birliği gerektirdi. Zaman zaman çeşitli güçlüklerle ve farklı değerlendirmelerle karşılaşmış olsak da, süreç boyunca akademisyenlerin, bağımsız araştırmacıların ve yayınevi emekçilerinin katkıları sayesinde proje giderek daha geniş bir akademik katılımla şekillenmiştir. Farklı çalışma alanlarından ve akademik geleneklerden gelen araştırmacıların ortak bir amaç etrafında

bir araya gelmesi, serinin yalnızca bir yayın projesi olmanın ötesine geçerek kolektif bir bilimsel üretim zeminine dönüşmesini sağlamıştır. Başlangıçta küçük bir kar tanesi olarak tasarlanan bu proje, bugün büyüyerek güçlü bir akademik harekete ve kurumsallaşma potansiyeli taşıyan bir yapıya dönüşme yolunda ilerlemektedir. Bu ilerleyişin, Türkiye'de çağdaş bilim felsefesi çalışmalarının uzun vadeli gelişimine ve alanın daha sistematik bir zeminde güçlenmesine önemli katkılar sunacağına inanıyoruz.

Seri planlanırken ilk yıl içerisinde beş kitabın yayımlanması hedeflenmişti. Ancak araştırmacılarımızın gösterdiği yoğun ilgi ve akademik çevrelerin bu girişime verdiği güçlü destek sayesinde bu hedef kısa sürede aşılmıştır. Bugün ise serimizde çift haneli sayıda kitabı okuyucuyla buluşturmanın mutluluğunu yaşamaktayız. Bu gelişme, serinin ortaya çıkışındaki temel motivasyonların akademik çevrelerde güçlü bir karşılık bulduğunu göstermesi bakımından ayrıca önemlidir. Aynı zamanda bu ilginin, çağdaş bilim felsefesi alanında daha geniş ve sürdürülebilir bir akademik iş birliğinin oluşmaya başladığının da önemli bir göstergesi olduğuna inanıyoruz.

Elinizdeki Bilişsel Bilimler Felsefesi adlı eser de serinin disiplinlerarası karakterini en güçlü biçimde yansıtan ciltlerden biridir. Son yarım yüzyılda psikoloji, sinirbilim, yapay zekâ, dilbilim, bilgisayar bilimleri ve felsefenin kesişiminde gelişen bilişsel bilimler; zihin, bilinç, algı, temsil, öğrenme, akıl yürütme ve karar verme gibi temel problemlerin yeniden değerlendirilmesine önemli katkılar sunmuştur. Bu gelişmeler, bilişsel bilimler felsefesini yalnızca belirli bir uzmanlık alanı olmaktan çıkararak çağdaş bilim felsefesinin en dinamik ve en hızlı gelişen araştırma alanlarından biri hâline getirmiştir.

Türkiye'de bilişsel bilimlere yönelik akademik ilgi giderek artmakla birlikte, alanın felsefi temellerini sistematik biçimde ele alan Türkçe kaynakların sayısı hâlen sınırlıdır. Bu eser, bilişsel bilimlerin kavramsal çerçevesini, temel problemlerini ve güncel tartışmalarını bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak bu eksikliğin giderilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda Zihin Felsefesi, Yapay Zekâ Felsefesi ve Sinirbilim (Nöro Felsefe) gibi serinin diğer kitaplarıyla güçlü kavramsal ilişkiler kurarak çağdaş bilim felsefesinin disiplinlerarası niteliğini görünür kılmaktadır.

Son olarak, bu serinin hayata geçirilmesinde emeği geçen Doruk Yayınlarına, editörlerimize, yazarlarımıza, hakemlerimize ve projeye katkı sunan tüm araştırmacılarımıza içten teşekkürlerimizi sunarız. Bu seri, yalnızca bir yayın dizisi değil; aynı zamanda ortak düşünme, birlikte üretme ve Türkiye'de bilim felsefesinin gelişimine katkı sunma idealinin somut bir ürünüdür.

Umuyoruz ki bu kitaplar yalnızca okunmakla kalmaz; tartışılır, eleştirilir, geliştirilir ve yeni araştırmalara ilham verir. Her bir kitabın çağdaş bilim felsefesinin farklı alanlarında yürütülecek çalışmalara katkı sağlayacağına, ulusal literatürü zenginleştireceğine ve uluslararası bilim felsefesi tartışmalarıyla daha güçlü bağlar kurulmasına vesile olacağına inanıyoruz. Bu süreçte katkı sağlayan tüm araştırmacılara ve seriyi destekleyen bütün paydaşlara teşekkür ediyor; birlikte üretmeye ve yürümeye devam etmeyi temenni ediyoruz.

Seri Editörleri
Ömer Fatih TEKİN
Sercan PALAVAN
Haziran 2026

BİLİŞSEL BİLİM FELSEFESİYLE TANIŞMAK: SUNUŞ

YUNUS ŞAHİN

1. Giriş

Bilişsel bilimin sözlük tanımı kabaca "zihni inceleyen disiplinlerarası bilim dalı"dır. İlgili ansiklopedileri açan birisi bilişsel bilimin psikoloji, nörobilim, yapay zeka, dilbilim, felsefe ve antropoloji disiplinlerini bir araya getirdiği bilgisiyle karşılaşır. Bunlara eğitim bilimleri, biyoloji, sosyoloji vs. gibi bazı disiplinlerin eklendiğini de görürüz zaman zaman. Burada karşımıza dikilen asıl soru, bilişsel bilim bu kadar alanı nasıl bir araya getirmektedir? Ortada yalnızca disiplinlerin toplamına verilen bir etiket, bir "marka", hatta amiyane tabirle bir "çorba" mı vardır yoksa bilişsel bilim bu disiplinlerin toplamından "farklı" bir şey midir? Diğer bir soru ise, zihni inceleyen çeşit çeşit alan olduğu gözleminden doğar. Üstelik bu alanlar, tıpkı bilişsel bilim gibi farklı alt disiplinlere sahiptir ve komşu disiplinlerle de belli alanlarda kesişim içindedir. Yani "zihni inceleyen disiplinlerarası bilim dalı" ifadesi, kendi başına bize bilişsel bilime dair yeterince şey söylemiyor gibi görünür. Bilişsel bilimi bilişsel bilim yapan şey nedir? Mesela onu, psikoloji, nörobilim, psikiyatri ve bu alanların alt dallarından ayıran şey(ler) nedir?

Doğrusu, hiçbir disiplini sadece gerek ve yeter koşullara bakarak diğerlerinden ayırmak mümkün değildir. Aksi halde, fizik alanına yapacağımız genelgeçer bir tanımın tüm bilimleri kapsamasını bekleyebilirdik. Fakat neticede bilim

tarihinin akışı içinde bilimsel disiplinler birbirlerinden ayrışagelmişler, bazen birbirlerinin içinde eriyerek bütünleşmişlerdir. Dolayısıyla bir disiplinin ne olduğu, o disiplini diğer disiplinlerden neyin ayırdığı sorusu her zaman için o disiplinin ortaya çıkışı ve tarihsel serüveniyle ilgili, "kronolojik" bir sorudur. Söz konusu disipline özgü temel kuramsal varsayımların, bunlarla ilişkili olarak metotların, farklı farklı teorilerin ve bulguların, hatta üstüne tüm bunları 'sürdürülebilir' ve aktarılabilir kılan kurumsal (mesela üniversiteler, ilgili akademik dergiler, dernekler, platformlar, yayınevleri vs.) altyapının nasıl oluştuğu ve bir arada bir ağ olarak nasıl durduklarıyla ilişkili bir sorudur bu.

Bu açıdan baktığımızda, bilişsel bilimin ortaya çıkışı 1950'lerden 70'lere uzanan birkaç on yılda tarihlendirilebilir (Miller, 2003). Tabii ki tüm bu on yılların karmaşıklığını ve gerçekleşen tüm olayları basite indirgemek pahasına, bilişsel bilimin *qua* bilişsel bilim ortaya çıkışında üç tarihi mihenk taşı bulunur: 1) Sibernetik, 2) Turing ve yapay zeka, 3) bilişsel devrim.

2. Bilişsel Bilimin Ortaya Çıkışı

İlkinden başlayacak olursak sibernetik, en genel anlamıyla, canlılarda ve makinelerde kontrol[1], iletişim[2] ve düzenleme (regülasyon) süreçlerini inceleyen bir yaklaşım olarak 1940'lı yıllarda ortaya çıktı (Dupuy, 2009; Pickering, 2010). Fakat onu yalnızca teknik bir araştırma alanı gibi düşünmek yanıltıcı olur. Çünkü sibernetik, belirli bazı cihazların ya da mühendislik problemlerinin ötesinde, çok farklı türden sistemlerin ortak bir teorik dille ve çerçeveyle ele alınabileceği fikrine dayanıyordu. Bir organizma, bir sinir sistemi,

1 Kontrol teori ve mühendislikte kullanıldığı anlamıyla.
2 İletişim teorisi ve mühendislikte kullanıldığı anlamıyla.